कक्षा – द्वादशी

संस्कृतम् (ऐच्छिकम्) कोड सङ्ख्या - 022

अङ्कयोजना उत्तरसङ्केताश्च - 2023-24

समयः – होरात्रयम् | **पूर्णाङ्काः – 80**

अवधातव्यम् -

1. अस्याम् अङ्कयोजनायां प्रदत्तानि उत्तराणि निदर्शात्मकानि सन्ति। प्रदत्तानि उत्तराणि अतिरिच्यापि सन्दर्भानुसारम् अन्यानि उत्तराणि भवितुम् अर्हन्ति।
2. **यदि छात्रः अतिरिक्त-प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखति तर्हि छात्रहिताय यत्र अधिकाः अङ्काः दातुं शक्यन्ते तादृशानां प्रश्नानां मूल्याङ्कनं करणीयम्।** यथा चित्रवर्णने पञ्चवाक्यानां लेखनम् अभीष्टं परं छात्रः यदि सप्तवाक्यानि लिखति तर्हि तत्र केवलं प्रथम-पञ्चवाक्यानां न अपितु यानि वाक्यानि शुद्धानि, तेषां मूल्याङ्कनं करणीयम्।
3. अनुच्छेदे श्लोके वा आधारिताः प्रश्नाः अवबोधात्मकाः सन्ति। अतः विद्यार्थिनः अनुच्छेदे प्रदत्तशब्दानां स्थाने समभाव-पर्यायवाचि-शब्दानां प्रयोगं कर्तुं शक्नुवन्ति। तदर्थम् अङ्काः देयाः। यदि विद्यार्थिनः उत्तरदान-समये समुचितानां विभक्तीनां वचनानां प्रयोगं न कुर्वन्ति तर्हि अंशतः अङ्काः कर्तनीयाः न तु सम्पूर्णाङ्काः।
4. त्रुटिपूर्णवर्तन्यै व्याकरणात्मक-प्रयोगाय च अनुपाततः अङ्काः कर्तनीयाः न तु सम्पूर्णाङ्काः।
5. आंशिक-दृष्ट्या समुचितेभ्यः उत्तरेभ्यः अपि अङ्काः देयाः।
6. 'ख' खण्डे (रचनात्मक-कार्ये) वाक्यरचना प्रमुखा न तु वाक्यसौन्दर्य-तत्त्वम्। अतः आंशिकवाक्यशुद्धये अपि अङ्काः देयाः।
7. **प्रश्ननिर्माणस्य प्रश्ने ½ अङ्कः वाक्यलेखनाय अस्ति, ½ अङ्कश्च प्रश्नवाचकचिह्नाय। परं सम्यक्-प्रश्ननिर्माणं तदा एव प्रश्नवाचकचिह्नस्य कृते अङ्काः प्रदेयाः।**

खण्डः - 'क'

अपठित-अवबोधनम् 10 अङ्काः

1.	अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत – (अ) एकपदेन उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्) (क) लक्ष्मीः (ख) परिश्रमस्य (ग) छात्रजीवने	10 1×2=2
	(आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्) (क) मनोवाञ्छितं लक्ष्यं साधयितुं मनः इन्द्रियाणि च संयम्य निरन्तरं परिश्रमः आवश्यकः भवति।	2×2=4

	(ख) ये छात्राः नियमपूर्वकं परिश्रमेण पाठं पठन्ति स्मरन्ति च ते सदा परीक्षायां सफलाः भवन्ति। (ग) परिश्रमिणः जनाः केवलम् आत्मन एव उन्नतिं विकासं च न कुर्वन्ति अपितु समाजस्य राष्ट्रस्य चापि उत्थानं कुर्वन्ति।	
	(इ) अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत- उद्योगिनं पुरुषसिंहमुपैति लक्ष्मीः/ उद्यमेन हि सिध्यन्ति कार्याणि न मनोरथैः/ परिश्रमस्य महत्त्वम्	1
	(ई) निर्देशानुसारम् उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत- (केवलं प्रश्नत्रयम्) (क) (iv) उद्यमेन (ख) (iii) जनाः (ग) (i) उद्योगिनम् (घ) (ii) छात्रः	1×3=3
	खण्डः - 'ख' **रचनात्मक–कार्यम्** **10 अङ्काः**	
2.	भवतः विद्यालयस्य शिक्षकाः शैक्षिकभ्रमणाय छात्रान् हरिद्वारस्थितं पतञ्जलियोगपीठं नेष्यन्ति। भवानपि तत्र गन्तुम् इच्छति। एतदर्थम् अनुमतिं धनञ्च प्राप्तुं पितरं प्रति मञ्जूषायां प्रदत्तसङ्केतानां सहायतया पत्रमेकं लिखत। छात्राः पूर्णं पत्रं लेखिष्यन्ति। शुद्धपत्राय पूर्णाङ्काः प्रदेयाः। व्याकरणसम्बद्ध–दोषेभ्यः आंशिकरूपेणैव अङ्काः कर्तनीयाः न तु पूर्णाः। **अथवा** स्वक्षेत्रस्य नगरनिगमाधिकारिणं प्रति पत्रं लिखित्वा निवेदयतु यत् भवतां क्षेत्रे मार्गेषु रथ्यासु च सर्वत्र अस्वच्छता व्याप्ता अस्ति। अनेन कारणेन क्षेत्रवासिनः महत्कष्टम् अनुभवन्ति। रोगाणाम् अपि आशङ्का वर्तते। कृपया अस्मिन् विषये विशिष्टं ध्यानं दत्वा यथाशीघ्रं स्वच्छतायाः व्यवस्थां कारयतु।	1×5=5
3.	प्रदत्ततथ्यानां सहातया अधोलिखितं विषयम् अधिकृत्य संस्कृतेन अनुच्छेदं लिखत – विषयम् आधृत्य छात्राः सरलम् अनुच्छेदं लेखिष्यन्ति। विषयसम्बद्धतायै 2½ अङ्काः भाषिकशुद्धतायै च 2½ अङ्काः दातव्याः। **अथवा** हिन्दीभाषया आङ्ग्लभाषया वा लिखितवाक्येषु केषाञ्चन पञ्चवाक्यानां संस्कृतेन अनुवादं कुरुत। 1. संस्कृतभाषायाः साहित्यम् अत्यन्तं विशालम् अस्ति। 2. महर्षिः वाल्मीकिः रामायणस्य रचनाम् अकरोत् / रामायणम् अरचयत्।	5

	3. सर्वे जनाः सुखिनः रोगरहिताः / निरामयाः च भवन्तु। 4. उत्तमस्वास्थ्याय सर्वे योगाभ्यासं कुर्युः। 5. पर्यावरणस्य सुरक्षा सर्वेषां भारतीयानां कर्तव्यम् अस्ति। 6. वयं संस्कृतस्य प्रचारं करिष्यामः। 7. ह्यः भवन्तः कुत्र अगच्छन्?	
	खण्डः - 'ग' **अनुप्रयुक्त–व्याकरणम् 15 अङ्काः**	
4.	अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कृत्वा लिखत। (केवलं प्रश्नत्रयम्) (क) राज्यं कर्तुम् (ख) एभिः + नीतः (ग) तिष्ठति + अकर्मकृत् (घ) पालिताश्च	1×3=3
5.	रेखाङ्कितपदानां प्रकृतिप्रत्ययौ संयोज्य विभज्य वा उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत। (केवलं प्रश्नत्रयम्) (क) (iii) कृ+तव्यत् (ख) (ii) कलापी (ग) (i) अक्षत्रिय + टाप् (घ) (iii) कुर्वन्	1×3=3
6.	मञ्जूषायां प्रदत्तैः समुचितैः अव्ययपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा वाक्यानि लिखत। (केवलं प्रश्नत्रयम्) (क) अद्य (ख) भूयः (ग) नूनम् (घ) उच्चैः	1×3=3
7.	कोष्ठके प्रदत्तशब्देषु समुचितां विभक्तिं प्रयुज्य वाक्येषु रिक्तस्थानानि पूरयत। (केवलं प्रश्नत्रयम्) (क) निजकार्यात् (ख) दानभोगम् / दानभोगैः (ग) तुभ्यम्	1×3=3

	(घ) गमनात्	
8.	अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समुचितं विग्रहं समासं वा चित्वा लिखन्तु। (केवलं प्रश्नत्रयम्) (क) (ii) वरतन्तुशिष्यः (ख) (i) तपः एव धनं यस्य तम् (ग) (iv) सविनयम् (घ) (iii) सुकृतं च दुष्कृतं च	1×3=3
	खण्डः - (घ) **(I) पठितावबोधनम् 25 अङ्काः**	
9.	अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत – (अ) एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) (i) उज्जयिनीम् (ii) ब्राह्मणः (iii) यज्ञदक्षिणाकालम् (आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्) (i) ब्राह्मणस्य पुत्रेणोक्तं 'यद्रत्नं चतुरङ्गबलं ददाति तद्ग्रहीष्यामः यतः सुखेन राज्यं कर्तुमर्हिष्यामः' इति। (ii) राजावभृथस्नानं कृत्वा सर्वानर्थिजनान् परिपूर्णमनोरथानकरोत्। (iii) राजा यदा ब्राह्मणं यथेच्छं रत्नमेकं ग्रहीतुमकथयत् तदा ब्राह्मणेनोक्तं 'गृहं गत्वा गृहिणीं, पुत्रं, स्नुषां च पृष्ट्वा सर्वेभ्यो यद्रोचते तद्ग्रहीष्यामीति। (इ) निर्देशानुसारम् उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्) (i) राजा (ii) अर्थिजनान् (iii) स्नुषाम्	5 ½x2=1 1x2=2 1x2=2
10.	अधोलिखितं पद्यं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत - (अ) एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) (i) श्रुतपारदृश्वा (ii) गुर्वर्थम् (iii) परीवादस्य	5 ½x2=1

	(आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्) (i) कौत्सः रघोः सकाशात् वदान्यान्तरं गन्तुं शक्नोति। (ii) परीवादः राज्ञः / रघोः भवितुं शक्नोति। (iii) अर्थी यदि रघोः सकाशात् कामम् अनवाप्य गमिष्यति तदा रघोः परीवादनवावतारः भविष्यति? (इ) निर्देशानुसारम् उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्) (i) श्रुतपारदृश्वा (ii) अयम् (iii) वदान्यान्तरम्	1×2=2 1×2=2
11.	अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत – (अ) एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) (i) बटवः (ii) नहि (iii) बटुभिः (आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्) (i) लवः आत्मानं भगवतः सुगृहीतनामधेयस्य वाल्मीकेः पुत्रं जानाति। (ii) पशुसमाम्नाये 'अश्वोऽश्व' इति नाम पठ्यते। (iii) बटुभिः भूतविशेषः जनपदेषु अनुश्रूयते। (इ) निर्देशानुसारम् उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्) (i) प्रविश्य (ii) कथय (iii) वाल्मीकेः	5 ½×2=1 1×2=2 1×2=2
12.	अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत – (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) (क) कुत्र ..... ? (ख) कान् ...... ? (ग) कः .... ? (घ) काम्/किम् .... ? (ङ) किम् / कानि ..... ?	1×4=4
13.	अधोलिखितस्य श्लोकस्य अन्वयं लिखत। **अन्वयः** – (नरः) इह कर्माणि कुर्वन् एव शतं समाः जिजीविषेत्। एवं त्वयि नरे कर्म न लिप्यते, इतः अन्यथा न अस्ति।	3

14.	**अधोलिखितस्य श्लोकस्य भावार्थं संस्कृतभाषया लिखत।** छात्राः श्लोकस्य भावार्थं संस्कृतेन स्वयं लेखिष्यन्ति। समुचितभावार्थाय पूर्णाः अङ्काः प्रदेयाः। व्याकरणिकाशुद्धीनां कृते आंशिकरूपेण अङ्काः कर्तनीयाः। **अथवा** 'कार्यं वा साधयेयम्, देहं वा पातयेयम्' इति पाठम् आधृत्य शिववीरचरस्य चरित्रचित्रणं छात्राः सङ्क्षेपेण संस्कृतभाषया लेखिष्यन्ति। समुचिततथ्यानां कृते पूर्णाः अङ्काः प्रदेयाः। व्याकरणिकाशुद्धीनां कृते आंशिकरूपेण अङ्काः कर्तनीयाः।	3
	खण्डः - (घ) **(II) संस्कृत–साहित्येतिहासस्य सामान्यः परिचयः 10 अङ्काः**	
15.	**अधोलिखितप्रश्नानाम् उत्तराणि विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत। (केवलं प्रश्नत्रयम्)** (क) (ii) अष्ट (ख) (iii) अश्वघोषः (ग) (i) राजतरंगिणी (घ) (iv) विक्रमादित्यस्य	1×3=3
16.	**प्रश्नानाम् उत्तराणि विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत। (केवलं प्रश्नत्रयम्)** (क) (iii) गद्यम् (ख) (ii) कादम्बर्याः : (ग) (iii) गद्य-पद्यात्मकम् (घ) (i) अनन्तभट्टेन	1×3=3
17.	**प्रदत्तविकल्पेभ्यः समुचितम् उत्तरं चित्वा लिखत। (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)** (क) (ii) गीतम् (ख) (iv) मुद्राराक्षसम् (ग) (i) हर्षः (घ) (iii) उत्तररामचरिते (ङ) (iii) अग्निमित्रः	1×4=4

	खण्डः -'ङ' **छन्दोऽलङ्कारपरिचयः - 10 अङ्काः**	
18.	(अ) अधोलिखितप्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत। (केवलं प्रश्नत्रयम्) (क) मम हि पितृभिरस्य प्रस्तुतो ज्ञातिभेद- स्तदिह मयि तु दोषो वक्तृभिः पातनीयः। अथ च मम स पुत्रः पाण्डवानां तु पश्चात् सति च कुलविरोधे नापराधयन्ति बालाः॥ (ख) वंशस्थस्य (ग) III (घ) अनन्तरोदीरितलक्ष्मभाजौ पादौ यदीयावुपजातयस्ताः। इत्थं किलान्यास्वपि मिश्रितासु वदन्ति जातिष्विदमेव नाम॥ (आ) अधोलिखतासु श्लोकपङ्क्तिषु प्रयुक्तं छन्दं परिचीय तस्य नाम लिखत। (केवलं प्रश्नद्वयम्) (क) वसन्ततिलका (ख) मालिनी (ग) उपजातिः	1×3=3 1×2=2
19.	(अ) अधोलिखितप्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत। (केवलं प्रश्नत्रयम्) (क) भवेत् सम्भावनोत्प्रेक्षा प्रकृतस्य परात्मना। (ख) अनुप्रासः (ग) रविसंक्रान्तसौभाग्यस्तुषारारुणमण्डलः। निःश्वासान्ध इवादर्शश्चन्द्रमा न प्रकाशते॥ (घ) तद्रूपकमभेदो य उपमानोपमेययोः। (आ) अधोलिखतासु श्लोकपङ्क्तिषु प्रयुक्तालङ्कारस्य नाम लिखत। (केवलं प्रश्नद्वयम्) (क) उपमा (ख) अनुप्रासः (ग) रूपकम्	1×3=3 1×2=2

****